

ФОРМУВАННЯ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено важливість розвитку дітей дошкільного віку в сучасних умовах, відзначена роль різних видів музичної діяльності в розвитку дитини.

Мета статті – представити теоретичний аналіз можливостей музичної діяльності в розвитку дошкільників.

Методологія. Основними методами є аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація педагогічного досвіду з проблеми.

Новизна дослідження. У статті досліджено проблему розвитку дітей дошкільного віку. Розкриваються особливості різних видів музичної діяльності в розвитку дошкільника. На підставі проведеного дослідження робляться висновки про те, що кожен вид музичної діяльності справляє певний вплив на розвиток емоційної сфери та спілкування дитини.

Висновки. Музичне виховання уможливає найбільш повне розкриття всіх внутрішніх психологічних якостей учня (мислення, уява, пам'ять, воля). Відбувається розвиток емоційно-чуттєвої сфери психіки дитини (чуйності, вміння через музику пізнавати глибину душевних переживань в собі та інших людей). Особливо важливо, що естетичне виховання надає можливість самореалізації, створення духовних цінностей, прояву творчого початку, який веде до розвитку самосвідомості, почуття власної гідності, відчуття своєї значущості, взаєморозуміння з іншими людьми. Без цих якостей не можна уявити собі повноцінну особистість. Творчий процес виховання особистості дитини є індивідуальним, що розвиває творчі здібності та інтелект дитини. Музична діяльність створює умови для розвитку гармонійної особистості, в тому числі сприяє розвитку емоційної і комунікативної сфер особистості дитини. Уміння втілити художній зміст у матеріальній формі проявляється в майстерності, розвиток якої знаходиться в центрі уваги педагогіки творчості. Загальним змістом технологій і завдань музичної освіти у всіх її формах є освоєння музичних цінностей, залучення до світу музики та музичного мистецтва у всіх його аспектах з метою гармонійного розвитку особистості, її духовної культури, формування чуттєво-естетичного боку її світогляду і всього духовного світу. Зроблений підсумок про позитивний вплив видів музичної діяльності на емоційно-комунікативний розвиток дітей дошкільного віку.

Ключові слова: музична діяльність, емоційно-комунікативний розвиток, діти дошкільного віку

Постановка проблеми. Формування особистості є складним і багатозначним процесом, на який впливають внутрішні і зовнішні суспільні умови. Це взаємозв'язок розумового та фізичного розвитку, моральної чистоти і естетичного ставлення до життя і мистецтва. У результаті спілкування з музикою, дитині передаються її настрій і почуття: радість, смуток, тривога і співчуття, рішучість і ніжність. У цьому сила психологічного впливу музики, завдяки якій розвивається сприйнятливість і чутливість. Саме музика, на нашу думку, може стати емоційно-ощинним стрижнем, що дозволяє формувати у дитини естетичне сприйняття інших видів мистецтва і навколишнього світу, розвивати образне мислення і уяву, естетичну свідомість. Тому формування основ музичної культури, а через неї і художньої, і естетичної культури дитини – актуальне завдання сьогодення, що дозволяє реалізувати можливості музичного мистецтва в процесі становлення особистості. Основна проблема, яка відображає сьогоденний стан виховання, навчання і освіти, є проблема розвитку мислення. Вивчення особистості (дитини, підлітка, юнака), як суб'єкта виховної та навчальної діяльності, здійснюється на основі теоретичних, методологічних, психологічних і педагогічних підходів.

Аналіз основних досліджень. Проблема розвитку дошкільників засобами музичної діяльності висвітлена в наукових роботах вітчизняних і зарубіжних вчених-музикантів К. Орфа, Е. Жак-Далькроза, Г. П. Клименко, Н. А. Ветлугіної, О. П. Радінова, Д. Б. Кабалевського, Д. Є. Огороднова, А. І. Буреніної, та інших.

Мета. Метою дослідження є здійснення теоретичного аналізу можливостей музичної діяльності в розвитку дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення гармонії в розвитку дитини необхідно приділяти увагу не тільки інтелектуальному розвитку, але і її моральному та фізичному вдосконаленню, розвитку емоційної сфери особистості. Основний акцент робиться на формування у дітей цілісної наукової картини світу. Найдоступнішим для дитини видом діяльності, що відтворює її в єдності думок і почуттів, за допомогою емоційних образів, а не логічних законів, є музичне мистецтво. Це засіб збереження і передачі досвіду всього людства, раціонального та емоційного. Крім того, воно виступають хранителем її моральних ідеалів.

Музичне виховання є однією з найважливіших складових гармонійного розвитку дітей, яке є цілеспрямованим процесом формування творчої активної особистості, здатної сприймати і оцінювати прекрасне. Музика сприяє гармонізації та розвитку всіх духовних здібностей людини і тісно пов'язана з моральним вихованням, так як є певним регулятором людських взаємин. Саме завдяки красі люди інтуїтивно тягнуться до добра [2, 25].

Музичне виховання – невід'ємна частина виховання дітей. Музика допомагає яскраво виплеснути свої емоції, висловити любов до Батьківщини, своєї родини, природи, близьких людей, виховує почуття колективізму. Діти вчаться співпереживати. Впливаючи на почуття і настрої, музика перетворює їх моральний і духовний світ, формує естетичне сприйняття навколишнього світу.

Музичне мистецтво також сприяє формуванню інтелектуальних здібностей дошкільнят, активізуючи пізнавальну і розумову діяльність. Вона відображає багато життєвих явищ, які збагачують дітей уявленнями про суспільство, природу, побут, традиції. За даними дослідників у дітей, які займаються музикою, зв'язки лівого і правого півкулі мозку більш тісні.

Музичне виховання є найсильнішим засобом формування інтелекту, емоційної культури, почуттів, моральності. Музика здатна моделювати складні процеси духовного світу дітей на рівні свідомості і підсвідомості, впливаючи на емоційну сферу і моральне виховання дошкільника, що набуває сьогодні особливої актуальності. Вона створює основу для емоційного контакту між дорослим і дитиною, розвиває комунікативні навички, удосконалює мислення [5, 130].

Вчені довели, що інтелектуальний рівень розвитку у таких дітей підвищується на 33%. Заняття музикою розвивають і математичне мислення. У музиці основні поняття можна виразити в математичних термінах (частки, пропорції, відстані, співвідношення). Тому математика і музика мають дуже багато спільного, і дитина легше сприймає навчання і того й іншого предмету.

Про вплив музики на математичні здібності говорили ще античні філософи. Так, Піфагор створив цілу математичну науку про числові закони, які керують музикою. Відкрита їм в процесі експерименту система математичного співвідношення музичних тонів стала початком розвитку науки про музичне мислення. Послідовники філософа на багато століть зробили нормою «алгеброю повіряти гармонію», висловлюючи «музичний лад» Всесвіту в математичних співвідношеннях. Через пошук музично-математичних зв'язків прийшов до своїх законами обертання планет вже у XVII ст. І. Кеплер [1, 16].

Різні види музичної діяльності мають специфічні можливості впливу на гармонійний розвиток особистості дитини. Встановлено, що музика:

- знижує емоційно-психічне напруження, створює позитивні емоції та душевну рівновагу;
- удосконалює психічні процеси;
- допомагає формуванню загальної та дрібної моторики і зміцнює фізичне здоров'я;
- розвиває артикуляційну рухливість, мовний слух, мовну моторику і мовленнєво-рухову координацію (наприклад, при співі з використанням ручних жестів);
- прищеплює мовні та співочі навички – дихання, дикцію, мовну і співочу інтонації;
- сприяє розвитку музичних здібностей, пам'яті, уваги;
- формує моральні якості особистості;
- впливає на інтелектуальний розвиток дітей;
- розвиває творчі здібності дошкільнят [3, 54].

У процесі музично-ритмічної діяльності виникає природна рухова реакція дітей на звучну музику. Таке активне рухове сприйняття сприяє тому, що дитина глибше і точніше відчуває настрій музики. При цьому музично-ритмічні рухи виступають для дошкільника невербальним засобом передачі емоційного змісту твору, коли зміна характеру музики, поява якихось нових динамічних, тембрових і темпових відтінків, нових інтонацій призводить до зміни характеру рухів [6, 44].

Танці-ігри, будучи одним з різновидів музично-ритмічної діяльності дітей дошкільного віку, також сприяють розвитку комунікативних умінь дитини. Тактильний контакт ефективніше реалізує розвиток динамічного боку спілкування, полегшуючи вступ дитини в контакт; її невербальний прояв дружності, готовності до спілкування з партнером по музичній грі або танцю.

Музично-ритмічні танці-ігри сприяють також розвитку позитивного самовідчуття дитини, пов'язаного зі станом розкутості, впевненості в собі, значущості в дитячому колективі. Ціо стосується гри дошкільника на елементарних музичних інструментах, то цей вид музичної діяльності в найбільшій мірою сприяє емоційно-комунікативному розвитку дитини, тому що заснований на спільній злагожденій грі. При цьому дитина вчиться нести відповідальність за загальний результат роботи, взаємодіяти в колективі однолітків, підтримуючи своїх товаришів і не виділяючись із загального звучання [4, 26].

На практиці переконаємося в позитивному впливі окремих видів музичної діяльності на математичні здібності дошкільнят. Це музична грамота і музична ритміка. Обидва види музичної діяльності сприяють розвитку у дітей орієнтування в просторі (напрямки мелодії вгору і вниз, напрямком руху в танцювальних композиціях), знайомству з числовими величинами та геометричними фігурами (число кроків в танці, виконання танцювальних рухів по квадратах, в колі, в двох колонах або шеренгах, кількісний склад найпростіших музичних інтервалів, кількість звуків в акордах тощо) [5, 131].

Існує взаємозв'язок між музичним і фізичним вихованням. Музика впливає на процес фізичного вдосконалення дітей. Викликаючи зміни в кровообігу і подиху, вона впливає на життєвий тонус. Тому, вибираючи певну музику, можна активізувати ту чи іншу діяльність (наприклад, заколисати колисковою піснею або бадьоро крокувати під марш).

Музична ритміка покращує поставу, координацію рук і ніг, виробляє ритмічність і пластику рухів. Спів також пов'язаний з фізичним розвитком дитини, сприяючи активізації функцій голосового та дихального апарату. Під час співу виробляється певна поза дитини – сидіти або стояти прямо, не горбитися. Це допомагає виробити правильну поставу.

Робота над артикуляцією допомагає розвитку мовної, комунікативної функції, голосового апарату. У даній час педагогіка накопичила величезний досвід і розробила нову систему музичного навчання і виховання, яка ставить за мету формування гармонійної особистості, здатної активно, творчо перетворювати дійсність. У сучасних програмах виховання і навчання дошкільнят на перший план виходить розвиваюча функція музичного мистецтва, що забезпечує становлення особистості дитини і орієнтує педагога на його індивідуальні особливості, всебічний розвиток, формування загальнолюдських і духовних цінностей, а також здатності та інтегративні якості [6, 16].

Для гармонійного розвитку особистості дитини музичне виховання необхідно. Музика має бути присутня в житті дитини в різних її проявах – класична музика, сучасна музика, фольклор. Спеціальні дослідження показали, що найкращим засобом для гармонізації стану організму, підняття життєвого тону є сонячна музика Вольфганга Амадея Моцарта. Але, звичайно, до підбору музичних творів потрібно підходити обережно, з урахуванням індивідуальних можливостей і особливостей дитини.

Вчені довели, що, впливаючи на дітей, музика сприяє зміні тону м'язів, прискоренню серцевих скорочень, зниженню тиску. Під час слухання музичних творів у дітей змінюється електрична активність клітин мозку, поліпшується пам'ять.

Музика здатна здійснювати діаметрально протилежний вплив на організм людини. Музичне мистецтво, збагачене в результаті історичного розвитку новими засобами виразності, ще більше збільшило свої можливості щодо позитивного або негативного впливу на людей. Тому музика останніх століть може набагато сильніше впливати на думки і почуття людей, давати бадьорість, енергію чи насолоду і відпочинок, надихати на боротьбу і на пращу. Але вона може приносити і шкоду, вселяючи песимізм, агресію в дитячі душі [4, 14].

Під впливом різних видів музичної діяльності та використання правильно підібраних методичних прийомів позитивно розвиваються психічні процеси (сприйняття, мислення, пам'ять, уява) і властивості особистості, чістіше і грамотніше стає мова, розвивається загальна і дрібна моторика, координація, з'являються комунікативні навички в спілкуванні.

Основою змісту музичного виховання дітей дошкільного віку є залучення їх до різних видів музичної діяльності, формування уваги і інтересу до музики. У цей період формується, перш за все, сприйняття музики. Воно займає провідне місце в музичному вихованні дітей, впливаючи на морально-патріотичні якості особистості.

Як відзначають багато педагогів і дослідники в області музичного виховання дітей, сприйняття музики пов'язано з розумовими процесами, вимагаючи уваги, спостережливості, кмітливості та здатності до аналізу.

Діти, прослуховуючи музичні твори, порівнюють схожі і різні звуки, відзначають сенс характерних смислових особливостей художніх образів, вчать розбиратися в структурі твору. Ці перші спроби естетичної оцінки та аналізу вимагають активної розумової діяльності. Як і інші види мистецтва, музика має пізнавальне значення, так як в ній відображені життєві явища, які збагачують дітей новими уявленнями. Таким чином, вплив музики на інтелектуальний розвиток дітей очевидно [3, 47].

Музика здатна формувати психологічний настрій, моделювати емоційний стан. Не випадково в усі часи перед початком боїв воїнам грали марш, ритм якого заспокоював і змушував зібратися. А звучання улюбленої музики може підтримати і відновити виснажені духовні і фізичні сили, підняти настрій.

Музичне виховання дошкільнят ставить перед педагогами певні завдання для гармонійного розвитку особистості дітей:

1. Формування художньо-естетичного смаку в процесі знайомства з кращими зразками музичного мистецтва.

2. Формування морально-естетичних цінностей і здатності до співпереживання. вмінню розрізняти добро і зло, поважати працю, дбайливо ставитися до природи, тварин, ніжно спілкуватися з мамою, бути поважними з оточуючими. Цьому сприяють слухання музичних творів, знайомство з уявленнями про культурні та моральні цінності в музиці, морально-естетичне і емоційне сприйняття музичних творів, знайомство з народними традиціями та святами і театралізація казок.

3. Розвиток творчої уяви і фантазії (здатність до імпровізації в образотворчій діяльності, слові, музично-ритмічних композиціях, співі).

4. Розвиток психічних процесів (розвиток емоційної сфери та вміння виражати емоції в міміці; тренування лабільності нервових процесів: розвиток сприйняття, уваги, волі, пам'яті, мислення).

5. Розвиток інтелектуальних здібностей (здатність до аналізу, розширення кругозору). Цьому сприяє музично-пізнавальна діяльність, естетична оцінка і аналіз твору, передача музичних образів в образотворчій діяльності.

6. Фізичний розвиток дітей в процесі використання музично-ритмічних рухів і співочої діяльності. Музика має величезну силу впливу на людину. Вона здатна вплинути на її свідомість, переконання і, в кінцевому підсумку, – на формування світогляду, сприяючи становленню особистості.

Висновки. Таким чином, розглянуті в статті види музичної діяльності дозволяють, на наш погляд, розглядати їх як один з ефективних способів розвитку дітей дошкільного віку. Різні види музичної діяльності є найбільш простими і доступними для розвитку емоційної і комунікативної сфер дитини тому, що мають високу експресивність та емоційність і не вимагають від неї спеціальної та складної підготовки. Крім того, поєднання різних видів музичної діяльності сприяє розвитку різних боків спілкування, дозволяє ефективно розвивати як вербальну комунікацію, так і невербальне спілкування в цікавих і доступних для дитини формах.

References

1. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс. Львів: Музыка, 2001. 376 с.
Asafev, B. V. (2001). *Muzikalnaya forma kak protsess*. [Musical form as a process]. Lviv, Ukraine.
2. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. 2006. 283 с.
Bohush, A. (2006). *Metodyka orhanizatsii khudozhno-movlennievoi diialnosti ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh: pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv fakultetiv doshkilnoi osvity*. [Methods of organization of artistic and speech activity of children in preschool educational institutions: a textbook for students of higher educational establishments of faculties of preschool education]. Kyiv, Ukraine.
3. Гелунова А. М. У світі музики. Розробки занять для дітей від 4-6 років. Харків: Основа, 2014. 74 с.
Helunova, A. M. (2014). *U sviti muzyky. Rozrobky zaniat dlya ditei vid 4–6 rokiiv*. [In the world of music. Development of lessons for children from 4–6 years]. Kharkiv, Ukraine.
4. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. Київ: Богдана, 2012. 65 с.
Dytyna: Prohrama vykhovannia i navchannia ditey vid 3 do 7 rokiiv. [Child: A program for the education and training of children from 3 to 7 years]. (2012). Kyiv, Ukraine.
5. Джалагония Л. А. Взаимосвязь речи и музыки как форм человеческого общения. *Вопросы психологии*. 2001. № 1. 130–134.
Dzhalahonyya, L. A. (2001). *Vzaymosvyaz rechy u muzyky kak formi chelovecheskogo obshchenyya*. [Interrelation of speech and music as forms of human communication]. *Voprosy psikhologii – Psychology Issues*, 1, 130-134.
6. Орап М. О. Музичне виховання дітей дошкільного віку. Київ: Главник, 2013. 145 с.
Orap, M. O. (2013). *Muzychne vykhovannia ditey doshkilnoho viku*. [Musical education of preschool children]. Kyiv, Ukraine.
7. Піроженко Т. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини: навчальний посібник. Київ: Главник, 2005. 111 с.
Pirozhenko, T. (2005). *Movlennia dytyny: psikhologhiia movlennievyykh dosiahnen dytyny: navchalnyi posibnyk*. [Speech of the child: psychology of speech achievements of the child. a textbook]. Kyiv, Ukraine.

Kutsyn E.

ORCID 0000-0002-1901-7422

Ph.D. Student, Assistant of the Department
of singing conducting and music theoretical subject.

Mukachevo State University
(Mukachevo, Ukraine) E-mail: to580667005807@gmail.com

FORMATION OF THE BASIS OF THE PERSONAL DEVELOPMENT BY MEANS OF MUSICAL ACTIVITY

The importance of development of preschool children in modern conditions is defined in the article, the role of various kinds of musical activity in the development of the child is noted.

The purpose of the article is to present a theoretical analysis of the possibilities of musical activity in the development of preschoolers.

Materials and methods. The main methods are analysis of scientific literature, generalization and systematization of pedagogical experience on the problem.

Novelty research. The article deals with the problem of development of preschool children. The peculiarities of different kinds of music activity in the development of preschooler are revealed. Based on the research, it is concluded that each type of music activity has a certain impact on the development of emotional sphere and communication of the child.

Conclusions. Musical education enables the most complete disclosure of all the internal psychological qualities of the student (thinking, imagination, memory, will). There is a development of the emotional and sensual sphere of the child's psyche (responsiveness, ability to learn through music the depth of emotional experiences in himself and other people). It is especially important that: aesthetic education provides an opportunity for self-realization, the creation of spiritual values, the manifestation of a creative beginning that leads to the development of self-awareness, self-esteem, a sense of self-importance, understanding with other people. Without these qualities, one cannot imagine a full-fledged personality. The creative process of educating a child's personality is an individual process that develops the child's creativity and intelligence. Musical activity creates the conditions for the development of a harmonious personality, including facilitates the development of emotional and communicative spheres of the child's personality. The ability to translate artistic content in material form is manifested in a skill whose development is the focus of pedagogy of creativity. The general content of technologies and tasks of music education in all its forms is the development of musical values, involvement in the world of music and music in all its aspects with the aim of harmonious development of the individual, his spiritual culture, formation of the sensually-aesthetic side of his worldview and the whole spiritual world. The conclusion is made about the positive influence of music activities on the emotional and communicative development of preschool children.

Keywords: musical activity, emotional and communicative development, preschool children.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент І. М. Розлуцька

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>